

Мантур-Чубата О. С.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління персоналом
і економіки праці
Хмельницького національного університету
Гиренко В. О.
студентка
Хмельницького національного університету
Ільницька А. І.
студентка
Хмельницького національного університету

Mantur-Chubata O. S.
Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Personnel Management
and Labor Economics
Khmelnytsky National University
Girenko V. O.
Student,
Khmelnytsky National University
Ilnitska A. I.
Student,
Khmelnytsky National University

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті здійснено аналіз понять «праця», «творчість», «творча праця». Досліджено особливості праці та творчості. Висвітлено особливості творчої праці у дослідницькій діяльності.

Ключові слова: праця, творчість, творча праця, самоорганізація праці, наукове мислення.

Вступ та постановка проблеми. Будь-яка фізична і розумова праця за певних суспільних умов може стати творчою діяльністю. У різних видах праці творчість має певні особливості, що зумовлюються змістом і характером діяльності, її обставинами та індивідуальними рисами працівника. Творча діяльність зумовлюється потребами суспільства. Усвідомлення цих потреб є джерелом різних задумів, ідей, проектів.

Сучасне суспільство потребує спеціалістів високого рівня, всебічно підготовлених, із високорозвиненими дослідницькими вміннями. Основа таких якостей закладається на перших кроках вищої освіти. Сформовані на ранніх етапах пізнавальний інтерес, творчі здібності, дослідницькі вміння й навички у студентів – міцний фундамент становлення майбутніх кваліфікованих спеціалістів. Основним засобом подачі навчального матеріалу було й залишається інформування. Викладач за допомогою лекцій, співбесід та інших звичайних способів доносить до студентів знання, а студенти засвоюють їх. Але сьогодні, коли наука розвивається швидко, знання, набуті таким способом, є малоцінними, оскільки вони швидко втрачають актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей творчої праці займаються такі вчені, як: В.С. Марцин, Н.Г. Міценко, О.А. Даниленко, Т.М. Траверсе, О.Л. Туриніна, В. Оконь, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, Т.В. Кудрявцев та багато інших.

Результати дослідження.

Творчість – це наукове виробництво, яке передбачає плановість у роботі. Плановість у науковій роботі втілюється в різноманітних формах: програмах, попередніх та

робочих планах дослідження, індивідуальних планах та графіках виконання робіт.

Видатний психолог Л.С. Виготський наголошував, що в повсякденному житті творчість – це необхідна умова існування, і все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності людини [3]. Головне для творчого мислення – нешаблонність, уміння охопити дійсність у всіх її аспектах, а не тільки в закріплених у звичайних поняттях та уявленнях.

Успішне формування у студентів творчого мислення можливе лише на основі врахування педагогом особливостей творчості і розв'язання центральних завдань у розвитку творчого мислення: індивідуалізація освіти, дослідницький підхід, проблемне навчання.

Індивідуалізація освіти передбачає, що в процесі виконання завдань студент повинен мати можливість отримати індивідуальну допомогу, коли він зазнає значних труднощів у проходженні певного етапу дослідження. Вплив викладача на учбово-дослідницьку діяльність студента має бути адаптованим і базуватися на інформації, зібраній викладачем про нього. Це дасть можливість врахувати як вікові, так й індивідуальні особливості студентів шляхом організації диференційованої допомоги під час виконання кожного етапу дослідницького завдання. Індивідуалізація навчання передбачає також адаптацію завдань до рівня дослідницьких можливостей студента. Це досягається шляхом диференціації самих завдань з огляду на рівень їх складності та проблемності.

Дослідницький підхід передбачає залучення студентів до пошукової діяльності на різних її етапах: знаходження проблеми, формування гіпотези, пошук способів дове-

дення, формулювання висновків. Одним зі способів часткового залучення студентів до пошукової діяльності може бути розчленування загального завдання на низку підзавдань та вирішення студентами окремих із них.

Частково-пошуковий метод – це своєрідний місток від проблемного викладання до проблемного навчання, до самостійної постановки завдань та самостійного їх вирішення.

Одним із найбільш ефективних шляхів розвитку творчого мислення є проблемне навчання. За такого навчання перед студентами ставиться навчальна проблема, відповіді на яку вони знаходять самостійно чи за допомогою вчителя. Проблемне навчання – це така організація навчальних занять, яка припускає створення під керівництвом викладача проблемної ситуації й активної самостійної діяльності студентів з її розв'язання, у результаті чого й відбувається творче оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками, розвиток дослідницьких умінь.

Особливість проблемних методів полягає у тому, що засновані на створенні проблемних ситуацій, активної пізнавальної діяльності студентів, вони складаються з пошуку і вирішення складних питань, які вимагають актуалізації знань, аналізу, вміння бачити за окремими фактами явища, закон.

Майбутнє вищої освіти знаходиться в тісному зв'язку з перспективами проблемного навчання. І мета впровадження проблемного навчання багатогаспектна: засвоєння не тільки результатів наукового пізнання, а й самого процесу одержання цих результатів; вона включає ще й формування пізнавальної самостійності студента, дослідницьких умінь, розвиток його творчих здібностей.

Наукова діяльність є складним творчим процесом, який має власну логічну послідовність, вимагає відповідної організації праці дослідника. Основні форми становлення нового знання – це науковий факт, наукова проблема, гіпотеза і теорія.

Наукові дослідження проводяться насамперед в інтересах практики та для подальшого розвитку теорії. Вони також здійснюються для подолання певних труднощів у процесі наукового пізнання, пояснення раніше невідомих фактів або для виявлення неповноти наявних способів пояснення відомих фактів. Труднощі наукового пошуку найчіткіше проявляються у так званих проблемних ситуаціях, коли існуюче наукове знання, його рівень і понятійний апарат недостатні для вирішення нових завдань пізнання та практики.

Наукова праця як особливий вид пізнавальної діяльності базується на низці принципів: плановості, динамічності, колективності, самоорганізації та творчого підходу.

Колективність праці в наукових дослідженнях зумовлена зростанням спеціалізації працівників, масштабами і складністю досліджень, розвитком матеріально-технічної бази науки. У сфері розумової праці спілкування між її учасниками опосередковується усною мовою та письмом, що не завжди дає змогу досягти швидкості й точності взаєморозуміння, тому виникла необхідність об'єднання сил багатьох науковців, хоча безпосередній процес творчості має індивідуальний характер.

Надзвичайно велике значення має самоорганізація праці дослідника, оскільки наукова діяльність підлягає обмеженій регламентації і нормуванню. Самоорганізація передбачає:

- 1) відповідну організацію робочого місця із забезпеченням оптимальних умов для високопродуктивної дослідницької праці;
- 2) дотримання дисципліни праці;

- 3) послідовність у нагромадженні знань;
- 4) систематичність у дотриманні єдиної методики і технології під час виконання однотипних робіт.

Самоорганізація базується на певних правилах науково-дослідної роботи: постійно розмірковувати про предмет дослідження; працювати згідно з планом; під час виконання першочергової роботи відкидати другорядні справи; оптимально розподілити сили та час; заздалегідь готувати все необхідне; не робити кілька справ одночасно; творчу роботу виконувати перед технічною, а складну – перед простою; доводити розпочате до кінця; постійно контролювати свою роботу; вчасно вносити корективи; обмежувати ширину і глибину дослідження.

Самоорганізація праці – це комплекс заходів соціологічного та психофізіологічного характеру, які здійснюються самим науковцем для забезпечення системи і порядку в роботі. У зв'язку з тим, що дослідження економічних процесів пов'язані з обробкою значних масивів цифрової інформації, дослідник повинен виробити в собі такі риси характеру, як зосередженість, уважність, аналітичність мислення, що дає змогу критично оцінювати результати виконаних розрахунків. Основними елементами самоорганізації праці є: організація робочого місця і зони, режим робочого часу, систематичність, послідовність, дисципліна праці, використання засобів механізації та автоматизації допоміжних операцій, самостійність, самопідготовка, самопланування та самонормування, саморегулювання, самооблік, самообмеження, самокритика, самоконтроль.

Наукове мислення – це один з основних елементів наукової діяльності. Процес мислення відбувається у кожній людині по-різному, але значних результатів досягають лише ті дослідники, котрі постійно цілеспрямовано та наполегливо міркують, концентрують свою увагу на предметі дослідження, виявляють творчу ініціативу.

Плановість у науковій діяльності зумовлюється тим, що цей вид праці людини є складним, трудомістким, часто вимагає значних витрат часу та коштів. Отже, планова дисципліна допомагає запобігти невідрядним витратам часу і ресурсів, ефективно та результативно вирішувати наукові проблеми. Плановість у науковій діяльності реалізується шляхом розроблення різноманітних планів і програм, календарних графіків, блок-схем, індивідуальних планів тощо. Згідно із цими документами перевіряється хід дослідження, його відповідність установленним термінам, змісту етапів. За весь період дослідження може бути розроблено декілька планів із різним ступенем деталізації, початковий план уточнюється і коригується відповідно до отриманих на кожному етапі дослідження результатів.

Колективність наукової діяльності полягає у тому, що дослідник є членом певного колективу (групи, кафедри, інституту). Він може звертатися за порадами та обговорювати одержані результати з членами цього колективу, з науковим керівником, виступати з доповідями і повідомленнями на семінарах, наукових конференціях тощо.

Будь-яке наукове дослідження передбачає максимальне використання комплексу індивідуальних якостей дослідника, певних прийомів і способів дослідницької праці. Для ефективної наукової творчості дослідник повинен мати певні особистісні якості.

У процесі наукового пошуку дослідник здійснює ділове спілкування, котре може мати інформаційний або дискусійний характер, тому він повинен бути компетентним, тактовним, володіти прийомами безпосередніх та опосередкованих контактів, прагнути оперативної й ефективно вирішити чи обговорити питання. Попередня підготовка передбачає визначення мети, теми, терміну, основних запитань, даних тощо.

Творчий підхід – один з основних принципів дослідницької діяльності науковців. Проведемо аналіз таких визначень, як «праця» (табл. 1) та «творчість» (табл. 2), і на їх основі визначимо поняття «творча праця».

На основі порівняння визначень найбільш загальним, на нашу думку, є те, що праця – це діяльність людини, сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії і мають своїм призначенням створення матеріальних та духовних цінностей.

Отже, творчість – це діяльність людини, у процесі якої вона створює оригінальні цінності.

Висновки. На основі проведеного дослідження, в якому ми порівняли такі визначення, як «творчість» та «праця», можемо зробити висновок, що це два незалежні один від одного поняття. Отже, «творчість» і «праця» – два окремих поняття, які мають безліч трактувань різними вченими, поетами та видатними особами, як вітчизняними так і іноземними. Але в поєднанні вони створюють нове поняття – «творча праця», і, застосувавши його на практиці, ми отримуємо новий продукт нашої праці, творчий та новий, більш креативний, що може більше зацікавити вітчизняного споживача.

Таблиця 1

Визначення поняття «праця»

Автор	Визначення
О.С. Мельничук [12, с. 557]	Цілеспрямована діяльність людей зі створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб кожного індивіда і суспільства у цілому.
О.С. Мельничук [12, с. 558]	Одна з найважливіших здатностей людини, бо лише людина свідомо ставить перед собою мету створення знарядь праці, тобто відповідні речі, за допомогою яких вона впливає на предмети природи.
О.С. Мельничук [12, с. 559]	Доцільна діяльність людини, спрямована на збереження, видозміну, пристосування середовища проживання для задоволення своїх потреб, на виробництво товарів і послуг. Праця як процес адаптації людини до зовнішнього середовища характеризувався розвитком і вдосконаленням поділу праці, його знарядь і засобів.
П.І. Котляревський [8, с. 464]	Діяльність людини; сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії і мають своїм призначенням створення матеріальних та духовних цінностей.
П.І. Котляревський [8, с. 467]	Основа життя і багатства суспільства, джерело внутрішнього зростання духовних якостей людини.
П.І. Котляревський [8, с. 465]	Корисна робота, виконувана певними особами, або її результат.
А.О. Івченко [4, с. 345]	Людська істота у дії, а результати цієї дії є її власністю.
В.С. Венедиктов [2, с. 96]	Доцільна діяльність людини, що реалізує свої фізичні й розумові здатності для одержання певних матеріальних або духовних благ.
О.А. Ситницька [16]	Цілеспрямована діяльність людини щодо створення, зміни та збереження матеріальних і духовних цінностей, виробництва товарів і послуг для задоволення власних і суспільних потреб.
А.Я. Кибанова [5, с. 583]	Діяльність людини, яка відповідає вимогам принципів усвідомленості, цілеспрямованості, результативності, суспільної корисності й енерговитратності дій.
Т.М. Михайлова [13, с. 67]	Це цілеспрямована діяльність людини, спрямована на створення матеріальних і духовних благ для задоволення її потреб і інтересів.

Таблиця 2

Визначення поняття «творчість»

В. Лучанська [10, с. 157]	Найприємніша справа не лише філософів, як встановили ще давні греки, а й рівною мірою і звичайних людей, тільки останнім вона притаманна меншою мірою.
О.Л. Туриніна [19, с. 157]	Діяльність особистості й створені нею цінності, які з фактів її персональної долі стають фактами культури. Творчість як культурно-історичне явище має психологічний аспект: особистісний і процесуальний.
Л.С. Виготський [3, с. 149]	Психічна активність, усвідомлення системи Я (психе (душа), свідомість) і не – Я (таємниця, несвідоме у предметі), розв'язання суперечностей між ними, якими вона робить щось несподіване, незвичайне: відкриття, винахід або створює художній образ.
О.І. Клепиков, І.Т. Кучерявий [6, с. 156]	Це породження буття з небуття за допомогою вольового акту божественної особистості.
В.В. Клименко [7, с. 126]	Це суспільний, надіндивідуальний феномен, бо конкретні творчі акти завжди являють собою досягнення індивідів.
Л.П. Мішиха [5, с. 7]	Це основний засіб до тривалого самовиразу, до ефективної самореалізації, до успішного самозбереження.
Л.П. Мішиха [5, с. 7]	Це генерування нового, народження у муках і насолоді праці матеріальних і духовних цінностей.
Л.П. Мішиха [5, с. 8]	Це найвища форма людської життєдіяльності, що зароджується у трудових процесах за активного функціонування мислення і почуттів.
Ж.Т. Тощенко [17, с. 12]	Це людський дар, який не слід ні заземляти, ні перетворювати на якусь недосяжну таємницю.
Т.М. Траверсе [18, с. 15]	Це діяльність людини, у процесі якої вона створює оригінальні цінності.

Отже, творча праця – це праця, пов’язана з постійним пошуком, із необхідністю виконання неповторюваних дій, вона вимагає максимального прояву індивідуальних здібностей і якостей людини. Розпочинається творча діяльність із виникнення певного задуму, а саме: змінити методи, прийоми роботи в тій чи іншій галузі, створити нове знаряддя, сконструювати нову машину, здійснити певний науковий експеримент, написати якийсь художній твір, створити музичну п’єсу, намалювати картину тощо.

Особливість творчої праці у дослідженні економіки полягає у нецільовій функції – перетворенні науки на безпосередню виробничу силу. При цьому слід використовувати ідейну впевненість і високу свідомість щодо розвитку науки та потребу у ній суспільства. Готовність до самопожертви заради наукової істини є найвищим проявом вольового характеру вченого: рішучості, настирливості, чесності. Авторитет ученого визначається передусім результатами його праці, які залежать від його інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. К.: Либідь, 1998. 560 с.
2. Венедиктов В.С. Трудовое право Украины (общая часть): учеб. пособ. Симферополь: ДОЛЯ, 2004. 164 с.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. Москва: Педагогика-Пресс, 1999. 536 с.
4. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Х.: Фоліо, 2002. С. 345.
5. Кибанова А.Я. Экономика и социология труда: учебник. М.: ИНФРА-М, 2005. 638 с.
6. Клепиков О.І., Кучерявий І.Т. Основи творчості особи. К.: Вища шк., 1996. 294 с.
7. Клименко В.В. Психологія творчості: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.
8. Котляревський П.І. Словник української мови: у 11 т. К.: Наукова думка, 1976. С. 464–467.
9. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. 2005.
10. Лучанська В. Проблема креативності в сучасній психології. Соціальна психологія. 2007. № 3. С. 154–161.
11. Марцин В.С., Міценко Н.Г., Даниленко О.А. та ін. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Л.: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
12. Мельничук О.С. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 4. К.: Наукова думка, 1989. С. 557–559.
13. Михайлова Т.М. Труд: опыт социально-философского изучения. М.: Academia, 1999. 184 с.
14. Міщиха Л.П. Психологія творчості: навч. посіб. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 448 с.
15. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М., 1946. 704 с.
16. Ситницька О.А. Юридичні гарантії права на працю та права на відпочинок за трудовим законодавством України: дис. ... канд. юрид наук: 12.00.05; Хмельниц. ун-т управління і права. Хмельницький, 2008. С. 128.
17. Тошенко Ж.Т. Социология управления: учебник. М.: Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2011. 300 с.
18. Траверсе Т.М. Психологія праці: навчально-методичний посібник. М.: Траверсе, 2004.
19. Туриніна О.Л. Психологія творчості: навч. посіб. К.: МАУП, 2007. С. 156–157.

ОСОБЕННОСТИ ТВОРЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье проведен анализ понятий «труд», «творчество», «творческая работа». Исследованы особенности труда и творчества. Освещены особенности творческого труда в исследовательской деятельности.

Ключевые слова: работа, творчество, творческая работа, самоорганизация труда, научное мышление.

FEATURES FOR RESEARCH ACTIVITY OF CREATIVE LABOR

Summary. The article analyzes the concepts of “work”, “creativity”, “creative work”. The features of work and creativity are investigated. The peculiarities of creative work in research activity are highlighted.

Key words: labor, creativity, creative work, self-organization of work, scientific thinking.